

Bestrijdingsmiddelenwet

VOORLOPIG VERSLAG

Nr. 4

(De vroegere stukken zijn gedrukt in de zitting
1959—1960)

De bijzondere commissie, belast met de voorbereidende behandeling van het onderhavige wetsontwerp, heeft de eer daarover het volgende verslag uit te brengen.

Aan dit verslag is toegevoegd een op het wetsontwerp betrekking hebbende nota van het lid der Kamer, de heer jhr. mr. M. van der Goes van Naters.

Algemene beschouwingen

§ 1. *Inleidende opmerkingen.* De commissie gevoelt er behoefte aan haar beschouwingen aan te vangen met een woord van erkentelijkheid aan de Regering voor de indiening van het onderhavige ontwerp voor een nieuwe wet op de bestrijdingsmiddelen. De onvolkomenheden van de bestaande wetgeving ter zake bieden ook naar de mening van de commissie voldoende reden om tot een nieuwe overzichtelijke regeling te komen, welke gebleken lacunes opvult en wenselijke verbeteringen tot stand brengt.

Zij stelt er voorts prijs op, blijk te geven van haar waardering voor de arbeid van de beide commissies, die in de voorbereiding van het wetsontwerp een belangrijk aandeel hebben gehad, de Commissie voor Fytofarmacie en de Bestrijdingsmiddelencommissie.

§ 2. *Opzet van het wetsontwerp.* Bij de bespreking van het ontwerp werd namens vele leden een uitvoerig betoog gehouden over de historische achtergrond en de uitgangspunten van de voorgestelde regeling.

Terecht — aldus deze leden — plaatst de memorie van toelichting de ontwikkeling bij de produktie en het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen tegen de achtergrond van de behoefte aan zo groot mogelijke opbrengsten. In vroeger eeuwen kende men ook allerlei ziekten en plagen, doch nog niet de huidige afweermaatregelen. Het was toen als het ware aan de natuur zelf overgelaten om na verloop van tijd het evenwicht te hervinden. Helaas behoorde hiertoe eveneens, dat ook regelmatig grote aantallen mensen omkwamen. Eigenlijk pas in het begin van deze eeuw is het de mens beter mogelijk geworden ook langs technische en kunstmatige weg in te grijpen. Onder de druk van de bevolkingstoename is het vernuft tot het vinden van deze oplossingen nog meer gescherpt geworden. Vooral ook sinds 1945, zoals de memorie van toelichting opmerkt. In dit verband is voor ons land ook de toeneming van de wereldbevolking van belang; onze agrarische export heeft hier een taak te vervullen, waarbij tegelijkertijd onze economie gebaat is.

Niettemin moet naar de mening van deze leden de vraag gesteld worden, of het menselijk vernuft niet evenzeer in staat geacht moet worden oplossingen te vinden waarbij langs natuurlijke weg de biologische ontwikkelingen in de gewenste richting worden geleid.

Deze leden zouden dit liever zien dan dat men zich praktisch eenzijdig richt op verstoring van de natuurlijke biologische ontwikkelingen. In dit opzicht meenden zij, bij alle waardering voor de poging van de ontwerpers der wet om tot een meer omvattende en geconcentreerde aanpak van de bestrijdingsmid-

delenmaterie te komen, toch kritiek te moeten oefenen op de te eenzijdige benadering vanuit het gezichtspunt der bestrijding. Het zou minder om het bestrijden en forceren van de natuur moeten gaan dan om het herordenen van de natuur, om het voorkomen dat de natuurlijke orde verstoord wordt.

Sprekende over natuurlijke orde en natuurlijk evenwicht is het duidelijk, dat men dit ruimer en enger kan stellen. Een der leden heeft bij persoonlijke nota, toegevoegd aan dit voorlopig verslag, de contouren van het probleem in zijn wijdeste omvang geschetst. De thans aan het woord zijnde leden zijn dezelfde opvatting toegedaan als in die nota vertolkt. Zich derhalve t.a.v. de algemene problematiek daarbij aansluitende, wilden zij zich thans verder beperken tot de materie, waarop qua doelstelling ook de aanwending van bestrijdingsmiddelen betrekking heeft. Ook binnen deze materie maakt het echter h.i. een groot verschil, of men primair kiest voor de bevordering van het biologisch evenwicht in de natuur en slechts bij tekortschietende middelen daartoe gewelddadige bestrijding toelaat, dan wel deze bestrijdingsmiddelen als de normale menselijke benaderingswijze accepteert en het gebruik daarvan dan aan een aantal beperkingen onderwerpt. Het had deze leden getroffen, dat eigenlijk nergens in wetstekst of toelichting op dit onderscheid is gewezen, laat staan dat de ontwerpers van de wet van voorkeur voor de eerste benaderingswijze zouden hebben doen blijken. Kortheidshalve zouden deze leden willen verwijzen naar een tweetal artikelen van dr. C. J. Briejër, directeur van de Plantenziektenkundige Dienst te Wageningen, gepubliceerd in de „Mededelingen Directeur van de Tuinbouw”, 1956, blz. 861 e.v. en 1957, blz. 804 e.v.

Een van de consequenties van de eerste benaderingswijze is al direct, dat het zwaartepunt niet zou liggen bij het reguleren van de aanwending van bestrijdingsmiddelen, maar juist bij de bevordering van bestudering van het gehele milieu, van onderzoek en voorlichting, in een richting waarbij de aanwending van bestrijdingsmiddelen zoveel mogelijk ware te voorkomen. In dit opzicht misten deze leden de medeondertekening van het ontwerp door de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, terwijl zij tevens de voorkeur zouden hebben gegeven aan eerste ondertekening door de bewindsman van Sociale Zaken en Volksgezondheid. Factoren van biologisch evenwicht en volksgezondheid zouden dienen te prevaleren boven agrarisch-economische belangen; waarbij overigens dient opgemerkt, dat op langere termijn ook de agrarisch-economische belangen wellicht meer gediend zullen zijn met een biologische benadering dan met een bestrijdingsbenadering (snel toenemende resistentie der bestreden insecten etc.; uitroeiing tegelijkertijd van de natuurlijke vijanden der bestreden insecten e.d.). Onder het aspect der volksgezondheid valt daarbij zowel de veiligstelling van de agrarische beroepsbevolking zelf als de beveiliging van in de agrarische sfeer binnentredende niet-agrariërs.

Hoewel voor een deel ook in de wetgevende maatregelen de hierbedoelde benaderingswijze zou moeten doorwerken, wilden de hier aan het woord zijnde leden gaarne op voorhand stellen, dat men het daarbij vooral zal moeten hebben van de doorwerking van de bevindingen van onderzoek en voorlichting. Hier ligt naar hun mening vooral een taak voor de instituten van de Overheid en voor de niet-commerciële instellingen van de agrarische en andere sectoren. Van commerciële personen, bedrijven en instellingen behoeft terzake, zonder dat hun dat direct mag worden euvel geduid, minder verwacht te worden al ware het alleen omdat de fabricage van, handel in en het gebruik van bestrijdingsmiddelen dikwijls op korter termijn zoveel meer rendement schijnen te beloven. Veel verwachtingen koesterden deze leden met name van een gecoördineerde opzet van het biologisch onderzoek, zoals dat enige tijd geleden is tot stand gebracht bij de Werkgroep Harmonische Bestrijding van Plagen T.N.O. Deze research worde zo sterk mogelijk gestimuleerd.

Zoals gezegd zou intussen deze andere benaderingswijze eveneens in de wetgeving moeten doorwerken. Aan de hand van een aantal voorbeelden wensten de hierbedoelde leden dit te adstrueren.

De onderscheiding tussen de middelen, vermeld in het eerste lid en die in het tweede lid van *artikel 1* was deze leden, hoewel de memorie van toelichting deze indeling „immers duidelijk” noemt, allermint duidelijk; in samenhang daarmee was hun eveneens onduidelijk waarom de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid alleen ten aanzien van de middelen uit het tweede lid primair verantwoordelijk zou moeten zijn. Zijn bij de middelen uit het eerste lid niet eveneens primair belangen van hygiëne en volksgezondheid in het geding? Naar de opvatting van deze leden is de groei, die van de wet van 1947 (eigenlijk een agrarische aangelegenheid) naar het huidige wetsontwerp (medeverantwoordelijkheid in een aantal zaken voor de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid) is te bespeuren, slechts tot halve wasdom gekomen. Huns inziens moeten, als het erop aan komt, ook t.a.v. de overwegend in agrarisch verband benutte middelen overwegingen van hygiëne en volksgezondheid prevaleren. De hele ratio voor overheidsingrijpen en overheidsregeling te dezen ligt ten slotte in het gevaar der betrokken middelen voor de mensen, die ermee omgaan of in aanraking kunnen komen (eventueel via het consumeren van bewerkte produkten). Zou dit aspect niet op de achtergrond van het gehele wetsontwerp staan, dan ontgaat het deze leden zelfs, waarom de indianers van het wetsontwerp zich „überhaupt” zoveel moeite hebben gegeven een behoorlijke regeling te concipiëren. Waarom anders bijzondere bepalingen ten aanzien van doodskopartikelen; waarom anders voorschriften over opberging en vervoer, over het gebruik van bestrijdingsmiddelen en het handelen ten aanzien van lege verpakkingen; waarom anders veiligheids- en etiketteringsvoorschriften?

Met betrekking tot *artikel 3* rijst de vraag, wat onder schade en schadelijke nevenwerking ware te verstaan. Dr. Briejër zegt in zijn tweede bovenaangehaald artikel (blz. 812): „Het is een onverantwoordelijke dwaasheid om b.v. nematociden te gaan gebruiken ter bestrijding van het aardappelcystenaaltje, waarvoor nu juist cultuurmethoden en resistente rassen zo'n mooie oplossing bieden. Een chemisch bestrijdingsmiddel is hierbij een stap terug.”

De hier aan het woord zijnde leden achten het geenszins uitgesloten, dat in talrijke gevallen het element „voorkomen van schadelijke nevenwerking” ook uit een oogpunt van hygiëne en volksgezondheid een veel belangrijker rol zou dienen te spelen dan blijkens de ontworpen taakverdeling tussen de beide ondertekenaars is overwoegen. Nadere bestudering van residu-toleranties, nader onderzoek omtrent via melkveeprodukten voor de mens schadelijke gevolgen van door vee opgenomen elementen uit thans nog gangbare bestrijdingsmiddelen, voortgezette research ten aanzien van het niet aantasten van ondercultures (zoals bij het aanwenden van vele oppervlaktebestrijdingsmiddelen nog het geval kan zijn), liggen in dit vlak. Biologisch milieu-onderzoek en incorporeren van de gevonden resultaten in de wettelijke voorschriften leek de hierbedoelde leden van een toenemende noodzakelijkheid. Zij zouden voorts op de samenhang van het in artikel 3 besproken element van „schadelijke nevenwerking” en de in artikel 13, tweede lid, voorgeschreven „zodanige zorgvuldigheid, dat...” willen wijzen. Voortgezet onderzoek zal in vele gevallen tot resultaat kunnen hebben, dat liever via het aannemen van een schadelijke nevenwerking en het dienovereenkomstig handelen bij de toelating (eventueel in de vorm van de voorschriften of nadere voorschriften ex artikel 5 of ex artikel 9) ware te opereren dan via het spelen op bedoelde „door een ieder” in acht te nemen „zodanige zorgvuldigheid”.

Met betrekking tot de oppervlaktebestrijdingsmiddelen zouden de hierbedoelde leden in het bijzonder over de bespuiting vanuit vliegtuigen gaarne van de Ministers vernemen, of naar hun oordeel niet een veel verder gaande regeling dan thans ter zake bestaat gewenst is.

Tenslotte zou men het begrip „schadelijke nevenwerking” ook kunnen hanteren t.a.v. het nodeloos lijden van de bestreden dieren: niet alleen is een specifiek werkend chemisch middel (b.v. een, dat spintmijten doodt, doch de natuurlijke vijanden daarvan ongedeerd laat) beter dan een algemeen

werkend, doch ook is een snel efficiënt werkend middel beter dan een, dat een langdurige doodsstrijd veroorzaakt.

Zoals reeds uit het voorgaande blijkt, zal de door deze leden voorgestane benaderingswijze ook tot uitdrukking kunnen komen in (nadere) voorschriften in het kader van *artikel 5* of *9*. Willen de Ministers dit primair vanuit agrarische gezichtshoek benaderen?

Bij *artikel 5* mag te dezen ook de vraag gesteld worden, waarom dergelijke voorschriften alleen bij de toelating mogelijk zouden moeten zijn. Aannemende, dat met het in de memorie van toelichting op blz. 7, rechterkolom onderaan, gebezigde woord „onthefing” hetzelfde bedoeld is als met het woord „toelating” in *artikel 5* van de wetstekst, valt het op, dat in de memorie van toelichting zelf gesteld wordt, dat men „de aan de ontheffing verbonden voorschriften naar bevind van zaken (moet) kunnen aanpassen”. Wanneer nu een toelating voor vrij lange termijn plaatsvindt (het wetsontwerp spreekt over „ten hoogste tien jaren”; moet hierbij aan een grote uitzondering gedacht worden of zal dit veeleer regel blijken?), dan zou gedurende al die tijd een beperking in het licht van nieuwe resultaten van de research niet voorgeschreven kunnen worden.

Waarom zou een intrekking conform *artikel 7* alleen mogelijk moeten zijn in het daar omschreven geval? Ook indien aan de andere in *artikel 3*, eerste lid, genoemde voorwaarden niet of niet langer voldaan zou worden, zou naar de mening van de hier aan het woord zijnde leden een intrekking op haar plaats zijn. Eveneens zouden zij de mogelijkheid van intrekking volkomen redelijk vinden naar aanleiding van bepaalde overtredingen. In het Belgisch Koninklijk besluit van 31 mei 1958, houdende reglementering van het bewaren, verkopen en gebruiken van pesticiden en fytofarmaceutische produkten, komt onder *artikel 32* een dergelijke mogelijkheid wel voor. Eveneens zouden deze leden de in *artikel 7*, derde lid, genoemde termijn van een jaar met het oog op volksgezondheidsbelangen gaarne tot een kortere termijn zien teruggebracht. In bedoeld Belgisch Koninklijk besluit wordt uitgegaan van een periode van een half jaar.

Ook de in *artikel 13*, tweede lid, voorgeschreven „zodanige zorgvuldigheid, dat...” lijkt in dit verband aan te weinig ruime normen gebonden. Gewezen mag worden op het neerdalen van fluor in de omgeving van de superfosfaatfabriek in Pernis, op het neerstorten van pesticiden bij Gouderak, enz. In dit verband rijst nog de vraag wat precies bedoeld is met de in de memorie van toelichting, blz. 5, rechts midden, vermelde mogelijkheid, dat bestrijdingsmiddelen moeten kunnen worden verboden ter bescherming van waterwinplaatsen ten behoeve van de drinkwatervoorziening. Wat verstaat men onder waterwinplaatsen? Eventueel ook het Maas- en Rijnwater?

Terwijl in de zo juist weergegeven beschouwingen de opzet van het wetsontwerp aan kritiek werd onderworpen, konden de overige leden van de commissie zich met die opzet in het algemeen zeer wel verenigen.

Vele leden, behorend tot een andere groep dan zij, die in eerste instantie aan het woord waren, stelden voorop, dat de enorme ontwikkeling van het gebruik van allerhande bestrijdingsmiddelen en het steeds toenemende aantal daarvan een wettelijke regeling, die de gehele materie omvat, noodzakelijk maken.

Deze leden meenden uit het feit, dat het ontwerp beoogt regelen te stellen, zowel uit een oogpunt van deugdelijkheid van bestrijdingsmiddelen als uit een oogpunt van veiligheid en gezondheid, te mogen afleiden, dat gestreefd wordt naar een evenwichtige behartiging zowel van de economische belangen, die met de handel in en het gebruik van bestrijdingsmiddelen gemoeid zijn, als van de gezondheidsbelangen, die daarbij op het spel staan. Dit streven had de instemming van deze leden, die daarbij wilden aantekenen, dat naar hun mening in bepaalde omstandigheden de volksgezondheidsbe-

langen zullen moeten prevaleren, te weten in die gevallen, waarin vaststaat, dat bestrijdingsmiddelen voor de volksgezondheid ernstig gevaar opleveren.

Nu had het ook de aandacht van deze leden getrokken, dat *artikel 1* de bestrijdingsmiddelen verdeelt in twee groepen, een eerste groep, waarvoor de Minister van Landbouw en Visserij, en een tweede, waarvoor de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid wordt aangewezen als degene, die met de uitvoering van de regeling is belast, waarbij dan de aangewezen Minister telkens moet handelen in overeenstemming met zijn ambtgenoot. Welke gevolgen — zo vroegen deze leden zich af — zullen het hier ingevoerde onderscheid en de verdeling van taken over genoemde bewindslieden hebben ten aanzien van hetgeen hierboven als oogmerken van de regeling werd aangeduid, te weten een evenwichtige behartiging van economische, e.q. van volksgezondheidsbelangen?

Vooralsnog waren deze leden geneigd te menen, dat — hoe gevarieerd de bestrijdingsmiddelen, bedoeld in het tweede lid van *artikel 1*, ook mogen zijn — voor beide groepen het afwegen van volksgezondheidsbelangen en andere belangen in wezen gelijk ligt. De toelichting moge ervan uitgaan, dat het duidelijk is, hoe voor ieder van de beide groepen de in het geding zijnde belangen zich verhouden, toch achten ook de thans aan het woord zijnde leden te dezen een nadere verduidelijking gewenst.

Zij zouden gaarne vernemen, of de Centrale Raad voor de Volksgezondheid in de gelegenheid is gesteld, advies over het ontwerp uit te brengen. Zo ja, dan zou men gaarne omtrent de inhoud daarvan worden ingelicht. Is aan genoemd college geen advies gevraagd, waarom werd dit dan nagelaten?

De hier aan het woord zijnde leden stelden voorts de vraag, of het niet wenselijk is, evenals voor de in *artikel 1*, tweede lid, bedoelde bestrijdingsmiddelen, ook voor die, welke onder het eerste lid vallen, de mogelijkheid te openen, dat bepaalde middelen, die onschadelijk zijn, buiten de toepassing van de wet worden gesteld.

Het is, blijkens *artikel 12*, tweede lid, de bedoeling, dat alleen zij, die uit hoofde van hun beroep bestrijdingsmiddelen behoeven, „doodshoofd” artikelen kunnen kopen. Particulieren, en met name volkstuinders, zijn derhalve uitgesloten. Gaat dit niet te ver, zo vroegen de hierbedoelde leden zich af. Het in voorraad hebben van bestrijdingsmiddelen, zelfs van niet-toegelatene, is daarentegen blijkens *artikel 1*, derde lid, onder *b*, en *artikel 2* aan particulieren niet verboden. Is dit wel consequent en zal misbruik daardoor niet in de hand worden gewerkt? Het leek deze leden gewenst de regeling ten aanzien van particuliere gebruikers nader te bezien.

Een onduidelijkheid zagen zij in de verhouding tussen de onderhavige wet en de Warenwet. Zullen beide niet vaak op hetzelfde geval toepasselijk zijn en zullen de voorschriften dan wel geheel op elkaar zijn afgestemd? Hoe ziet de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid deze samenhang?

Van andere zijden juichte men het uitgangspunt van het ontwerp eveneens ten zeerste toe, in het bijzonder ook uit een oogpunt van de reeds lang zo dringend noodzakelijke grotere beveiliging van mens en dier tegen de gevolgen van het steeds toenemende gebruik van bestrijdingsmiddelen.

In het algemeen kon men zich ook verenigen met de wijze, waarop de Regering het beoogde doel tracht te bereiken.

Desalniettemin waren er bij verscheidene van de hierbedoelde leden nog wel enkele vragen opgekomen. Zo had het hun aandacht getrokken, dat het aantal middelen, dat onder de werkingssfeer van de wet is getrokken, een zeer beduidende uitbreiding heeft ondergaan in vergelijking met de Wet bestrijdingsmiddelen en meststoffen 1947, terwijl nu tevens ook de gebruiker onder bepaalde omstandigheden strafbaar kan worden. Dit laatste is van des te groter belang, nu ook talloze bestrijdingsmiddelen onder de werking van de wet vallen, die door huisvrouwen worden gebruikt, zoals conserveringsmiddelen en eenvoudige insecticiden. De hierbedoelde leden vroegen zich af, of men van deze gebruikers mag eisen, dat zij ten onderzoek instellen naar het al dan niet toegelaten zijn van een bestrijdingsmiddel.

Voorts stelden zij in dit verband de vraag, of het in de bedoeling van de bewindslieden ligt om ook ten aanzien van deze groep bestrijdingsmiddelen gebruiksvoorschriften vast te stellen en, zo ja, of men dan een gebruik in strijd met een zodanig voorschrift inderdaad als een economisch delict strafbaar moet stellen.

Het was ook deze leden uit de memorie van toelichting niet geheel duidelijk geworden, waarom ook het gebruik van zuiver voor huishoudelijk gebruik bestemde bestrijdingsmiddelen onder de werkingssfeer van de wet gebracht moet worden. Zou het niet eerder aanbeveling verdienen uitsluitend ongevaarlijke bestrijdingsmiddelen toe te laten voor verkoop voor huishoudelijk gebruik, opdat strafbaarstelling van de gebruiker van die middelen achterwege kan blijven?

Ook doet zich de vraag voor, of de medische wetenschap met enige redelijke zekerheid durft vast te stellen, dat een bestrijdingsmiddel geen schadelijke nevenwerking heeft. De z.g. Planta-affaire maant tot bescheidenheid op dit terrein. Kan met name reeds iets gezegd worden over de kanker-
verwekkende eigenschappen van bestrijdingsmiddelen? In handen van welke instantie zal het onderzoek naar schadelijke nevenwerkingen worden gelegd?

Zal er geen neiging bestaan met het oog op de economische belangen van de aanvragers sneller een beslissing inzake toelating te nemen dan medisch volledig verantwoord is? Vergt een gedegen onderzoek naar de gevolgen voor de volksgezondheid van bepaalde bestrijdingsmiddelen niet dikwijls een aantal jaren en zal men het aandurven een beslissing over de toelating zo lang uit te stellen?

De hier aan het woord zijnde leden hadden in de memorie van toelichting een mededeling gemist omtrent de vraag in hoeverre de betrokken bedrijfslichamen over dit ontwerp van wet zijn gehoord en welke mening zij daarover hadden. Slechts wordt gezegd, dat de Bestrijdingsmiddelencommissie zich met de strekking kon verenigen. In hoeverre kan zij zich ook met de voorgestelde wetstekst verenigen? Wanneer werd deze commissie ingesteld en welke leden maken er deel van uit? En welke ambtenaren zijn lid van de Commissie voor de Fytofarmacie?

De hierbedoelde leden konden zich in het algemeen verenigen met het feit, dat overtreding van de normen, neergelegd in deze wet, tot economisch delict wordt bestempeld. Slechts ten aanzien van de gebruiker plaatsten zij in dit opzicht een vraagteken. Hier zal zich toch naar hun mening niet snel een geval van eendaadse samenloop met een ander economisch delict voordoen. Wel kan zich b.v. een eendaadse samenloop voordoen met het misdrijf van artikel 307 of 308 W. v. S., doch een dergelijke samenloop wordt niet geregeld door de gebruiksovertreding tot economisch delict te verklaren.

Achten de bewindslieden het voorts niet een bezwaar, dat toepasselijkverklaring van de Wet op de economische delicten met zich brengt, dat publiekrechtelijke bedrijfslichamen niet meer gerechtigd zijn op dit gebied tuchtrechtelijke maatregelen te nemen? Deze bevoegdheid bezit b.v. het Landbouwschap op dit moment op grond van artikel 13 van zijn Instellingsbesluit. Na invoering van de nieuwe wet zou die bevoegdheid komen te vervallen ter zake van handelen in strijd met het in deze wet bepaalde. Zou b.v. ten aanzien van loonspuitbedrijven geen behoefte aan tuchtrechtelijke maatregelen naast strafmaatregelen kunnen bestaan?

Weer andere leden merkten nog op, dat het geven van voorschriften op het terrein van het gebruik en het vervoer van bestrijdingsmiddelen te minder overbodig is, nu steeds sterker werkende vergiften in steeds toenemende mate worden toegepast.

Bij het stellen van regelen voor deze materie dient men — aldus deze leden — rekening te houden met de belangen van drie categorieën van betrokkenen, nl. met de fabrikanten en handelaren van de bestrijdingsmiddelen, voorts met degenen, die deze middelen toepassen, en ten slotte met de consumenten van de producten, waarop de bestrijdingsmiddelen zijn toegepast. Het is zaak, de belangen van deze drie groepen nauwkeurig tegen elkaar af te wegen en niet de

volksgezondheid of de agrarische belangen eenzijdig in het oog te houden. Het zal daarom nodig zijn, dat verschillende uitvoeringsbesluiten aan een nauwkeurig nader in te stellen onderzoek worden onderworpen en dat degenen, die bij deze aangelegenheid het meest belang hebben, daarover hun licht kunnen doen schijnen. Op deze aangelegenheid zouden deze leden in ander verband terugkomen.

§ 3. *Eisen, te stellen aan personen.* De leden, wier beschouwingen in het begin van paragraaf 2 werden weergegeven, zouden verder ter adstructie van hun andere benaderingswijze van het aan de orde zijnde vraagstuk de aandacht willen vragen voor een huns inziens bijzonder belangrijke consequentie van die zienswijze. Zij waren nl. van oordeel, dat in de nieuwe wet ook de mogelijkheid zou moeten worden opgenomen, dat voorschriften worden gesteld aan de persoon van hen, die de bestrijdingsmiddelen aanwenden. Het was hun bekend, dat hierover reeds jarenlang gedacht en gediscussieerd is. In 1955 is de z.g. commissie-Tjallema ingesteld, die een jaar later een voorontwerp van wet tot regeling van de spuitbedrijven ten dienste van land-, tuin- en bosbouw het licht deed zien en ter beschikking stelde van de Bestrijdingsmiddelencommissie. Deze laatste commissie heeft de gedachtengang van de commissie-Tjallema aanvankelijk zelfs gedeeltelijk overgenomen. Eerst in een later stadium is men daarop weer teruggekomen. Daarnaast wordt ook in het kader van de vestigingswetgeving nog steeds over een dergelijke regeling gedacht. Zelfs indien men zich op het standpunt stelt, dat uiteindelijk van dit alles niets behoort te worden gerealiseerd, dan is het nog in de ogen van de hier aan het woord zijnde leden een groot tekort dat in de memorie van toelichting met geen woord op deze problematiek wordt ingegaan. Dit valt te meer op, nu in het meergenoemde Belgische Koninklijke besluit wel een dergelijke regeling voor de erkenning van verkopers en gebruikers is opgenomen en een van de uitgangspunten van de indieners van het wetsontwerp toch is de harmonisatie van de wetgeving in Benelux- en verder gaand internationaal verband.

Uit een oogpunt van volksgezondheid achten de hierbedoelde leden het onbegrijpelijk, dat niet althans een opening voor dergelijke regelingen in het wetsontwerp is gemaakt, b.v. door toevoeging aan het tweede lid van artikel 5 van de woorden „door bepaalde personen”. Welke personen dit — eventueel met het oog op bepaalde bestrijdingsmiddelen — zouden moeten zijn en aan welke eisen zij zouden moeten voldoen, kan dan nog altijd nader worden gezien. Daarbij ware met name te overwegen of een vestigingsregeling, die niet alle gebruikers van bestrijdingsmiddelen kan bestrijken, die alleen voor nieuwe vestigingen kan gelden, die de vergunningen niet aan een bepaalde termijn kan binden, voldoende soelaas kan bieden.

Het zou deze leden bijzonder verheugen indien de Ministers alsnog in de memorie van antwoord aan deze problematiek aandacht zouden willen wijden. Bij een schets van de tijdens de voorgeschiedenis van het wetsontwerp ter zake ingenomen wisselende standpunten en wederzijdse argumentaties zouden zij het voorts in het bijzonder op prijs stellen, de opvattingen van de Arbeidsinspectie te mogen vernemen.

Dat deze materie juist primair vanuit het aspect der volksgezondheid zou dienen te worden benaderd, meenden deze leden bevestigd te zien in de uitwerking, die in het eerder aangehaalde Belgische K.B. werd gegeven aan de erkenningen van verkopers en gebruikers van giftige, respectievelijk bijzonder gevaarlijke giftige pesticiden en fytofarmaceutische producten. Deze personen worden nl. erkend door de Minister van Volksgezondheid en van het Gezin. Ook de uit 5 ambtenaren bestaande commissie van advies ter zake wordt door deze Belgische Minister benoemd. Beschikken de bewindslieden over gegevens, waardoor zij de betekenis van deze Belgische regeling kunnen beoordelen? Zo niet, zijn zij dan bereid zich deze dan te verschaffen en de Kamer ter kennis te brengen?

Andere leden beschouwden het, kennelijk in tegenstelling met het hiervóór weergegeven standpunt, juist als een van de belangrijke winstpunten van dit wetsontwerp in vergelijking met

het voorontwerp van 1958, dat daaruit de gehele regeling van het veiligheidscertificaat voor de z.g. loonspuiters en hun personeel is vervallen.

Tegen het opnemen in de wet van een regeling op dit punt bleken destijds in brede kring bezwaren te bestaan. Men was terecht van oordeel, dat de nieuwe Bestrijdingsmiddelenwet of zich moest beperken tot het traject tussen vervaardiging en gebruik, of tevens een volledige vestigingsregeling zou moeten bevatten. Uit het stellen van de eis van het bezit van een veiligheidscertificaat, uitsluitend aan de loonspuiters en hun personeel, konden slechts ernstige moeilijkheden bij de personeelsvoorziening voortvloeien. Bovendien bleek de omschrijving van het begrip loonspuiten, in onderscheiding van burenhulp, op niet opgeloste moeilijkheden te stuiten. De leden, hier aan het woord, zouden dan ook de suggestie van hun medeleden te dezen niet willen steunen, te minder daar de geopperde aanvulling van artikel 5, tweede lid, het stellen van eisen aan bepaalde personen mogelijk zou maken zonder dat daarbij de Staten-Generaal enige inspraak zouden hebben. Ook uit een oogpunt van wetssystematiek zouden deze leden het juist achten een regeling als de bovenbedoelde, zo deze nodig en mogelijk mocht blijken, te doen baseren op de Vestigingswet Bedrijven.

§ 4. *Inschakeling van bedrijfslichamen e.d.* Het was opgevallen, dat het ontwerp in sterke mate het karakter van een raamwet draagt en derhalve de nadere regeling van de materie overlaat aan algemene maatregelen van bestuur of ministeriële beschikkingen. Over het algemeen gaf men in de commissie toe, dat de meer gedetailleerde regelingen bezwaarlijk in de wet zelf kunnen worden opgenomen. Niettemin dient gestreefd te worden naar waarborgen, dat de te treffen maatregelen aan alle daarbij betrokken groepen en belangen zo goed mogelijk recht doen wedervaren. Daarom achtte men het een ernstige leemte van het wetsontwerp, dat het horen van representatieve organen van direct belanghebbenden over voorgenomen uitvoeringsmaatregelen niet dwingend is voorgeschreven. Men dacht hierbij met name aan het Landbouwschap en aan de Centrale Raad voor de Volksgezondheid. De hierbedoelde leden zouden een klemmend beroep op de bewindslieden willen doen, het ontwerp in dit opzicht nog eens te bezien.

Verscheidene leden merkten in dit verband nog op, dat het ook hun opgevallen was, dat het ontwerp geen rekening houdt met het bestaan van publiekrechtelijke bedrijfslichamen, welke dikwijls in hoge mate belanghebbend zijn ten aanzien van de thans te regelen onderwerpen. Met name doelden zij hier op het feit, dat niet wordt bepaald, dat de bewindslieden, alvorens voorschriften vast te stellen op grond van de artikelen 5, 13, 14 en 15, het advies moeten inwinnen van de betrokken bedrijfslichamen. Deze veronachtzaming past naar hun mening weinig in het beleid van een Kabinet, dat zich o.m. de bevordering van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie ten doel stelt. De inschakeling van de bedrijfslichamen was in de ogen van deze leden te meer van belang, omdat het hun niet uitgesloten voorkwam, dat in de genoemde voorschriften naar een zeker perfectionisme zal worden gestreefd, een perfectionisme, dat niet noodzakelijk is voor het bereiken van de doeleinden, welke met deze wet worden beoogd en dat ongetwijfeld tot onnodige prijsstijging zal leiden. Juist in dit opzicht zou een advies van belanghebbenden heilzaam kunnen werken.

§ 5. *Aanvullende bevoegdheden voor lagere publiekrechtelijke lichamen.* Van alle zijden was in de commissie de vraag gerezen, of en in hoeverre er na het in werking treden van de nieuwe wet nog een taak op het gebied van de regeling der bestrijdingsmiddelen zal overblijven voor de gemeentebesturen. In het bijzonder had men zich, in verband met de verwijzing naar artikel 6 van de Warenwet, afgevraagd of de gemeentebesturen de bevoegdheid zullen hebben om te bepalen, dat eet- of drinkwaren, waarop een geringere hoeveelheid van een bepaald bestrijdingsmiddel aanwezig is dan de hoeveelheid, welke ingevolge artikel 16 bij of krachtens algemene maatregel van bestuur is bepaald, eveneens in ondeugdelijke toestand verkeren in de zin van artikel 6, eerste lid, van de Warenwet.

Ligt het in het voornemen van de bewindslieden bij de uitvoering van met name de artikelen 13 en 14 tot een dusdanig gedetailleerde regeling te geraken, dat daarnaast géén plaats meer zal overblijven voor gemeentelijke regelingen op dit gebied, of zal daarvoor nog wel plaats zijn? Indien deze vraag in laatstgenoemde zin beantwoord wordt, kunnen de bewindslieden dan aangeven in welk opzicht zij een verordenende taak zien voor de gemeenten op dit gebied? Deze taak kan, naar verscheidene leden meenden, hoogstens betrekking hebben op het gebruik van bestrijdingsmiddelen. In elk ander opzicht kunnen huns inziens plaatselijke omstandigheden in ieder geval geen voldoende motief opleveren tot het geven van aanvullende voorschriften. Delen de bewindslieden deze zienswijze? Kunnen zij aangeven, of er een werkelijke behoefte bestaat aan plaatselijke gebruiksvoorschriften, gelijk de Vereniging van Nederlandse Gemeenten in een adres d.d. 12 oktober 1960 stelt? Zijn zij in dat geval van mening, dat de bevoegdheid van gemeentebesturen tot het treffen van aanvullende maatregelen ten aanzien van het gebruik uitdrukkelijk in de wet moet worden neergelegd?

§ 6. *Harmonisatie met buitenlandse wetgevingen.* In de toelichting bij de artikelen 1, respectievelijk 12—14, wordt gesproken van een overleg in Beneluxverband over de harmonisatie van de wetgevingen op het stuk der bestrijdingsmiddelen. Van verschillende zijden zou men het op prijs stellen van de Ministers te vernemen, in hoeverre t.a.v. de gehele door het wetsontwerp bestreken materie de gewenste harmonisatie is bereikt.

Ook zou men gaarne een duidelijker beeld ontvangen van de Belgische en Luxemburgse wetgeving op het onderhavige terrein. Kunnen voorts ook mededelingen worden gedaan omtrent de regeling, welke ter zake in West-Duitsland geldt?

Vele leden merkten in aansluiting op deze vragen op, dat de memorie van toelichting naar hun mening op het punt van de buitenlandse wetgeving te weinig inzicht verschaft. Zij zouden gaarne meer willen weten van de situatie in andere landen, van de daar bestaande voornemens, enz. Welke waarborgen zijn er voor een toekomstig harmonieus samengaan? Is de Regering bereid, in het kader van het streven naar uniformering van de wetgeving, in E.E.G.-verband het advies in te winnen van de Europese Commissie (Directoraten-Generaal voor Landbouw en Sociale Zaken)? De indruk bestaat, dat de methodiek van het keuren van bestrijdingsmiddelen in de andere landen overal anders geschiedt dan hier.

Andere leden vroegen in dit verband, of in het ontwerp rekening is gehouden met de bestaande wetgeving op het goederenvervoer in de E.E.G.-landen. Op de verpakking van bestrijdingsmiddelen kunnen aanduidingen omtrent samenstelling, wijze van gebruik, enz. verplicht worden gesteld. Zijn deze voorzorgsmaatregelen acceptabel voor de andere E.E.G.-landen? Zullen de in ons land toegelaten bestrijdingsmiddelen ook in de andere E.E.G.-landen worden geaccepteerd?

In het algemeen zou men gaarne meer vernomen hebben over de harmonisatie in E.E.G.-verband. Of is er te dezen aanzien geen overleg geweest en, zo neen, zijn de Ministers dan van mening, dat hieraan nog geen behoefte bestaat? Divergentie in de wetgeving zou, zo meenden vele leden, een nadelige invloed kunnen uitoefenen op de onderlinge handel.

Artikelen

Artikel 1. Volgens de memorie van toelichting (blz. 7, links bovenaan) is de bestemming doorslaggevend voor de beantwoording van de vraag, of een bepaalde stof als bestrijdingsmiddel moet worden aangemerkt. De vraag doet zich voor, wie deze bestemming aan de stof moet hebben gegeven, nl. producent, verkoper of gebruiker. Kan b.v. een verkoper van een stof, die door hem niet is bestemd om te worden gebruikt als bestrijdingsmiddel, toch onder deze wet vallen, omdat zijn afnemers die stof zeer algemeen wel als bestrijdingsmiddel gebruiken? Vallen aan de andere kant gebruikers van een door de

verkoper of producent tot bestrijdingsmiddel bestemde stof onder deze wet, indien ze deze stof voor andere dan bestrijdingsdoeleinden gebruiken? De memorie van toelichting is, naar de mening van de hier aan het woord zijnde leden, op dit punt niet duidelijk.

Enige leden achtten de aanduiding „elke stof en elk mengsel van stoffen” dermate ruim gesteld, dat er reden is voor de vrees, dat daaruit moeilijkheden zullen ontstaan, wanneer niet tevens een aantal uitzonderingen worden genoemd. Deze leden hadden er begrip voor, dat het uit een oogpunt van wetstechniek noodzakelijk is eerst alles in de regeling te betrekken; maar daarnaast moet er rekening mee worden gehouden, dat er stoffen zijn, die qua samenstelling en gelet op hun aanwending geen gevaar voor de volksgezondheid opleveren.

Voorts kwam het deze leden voor, dat een scherpere afbakening van het toepassingsgebied van de Bestrijdingsmiddelenwet en dat van de Geneesmiddelenwet gewenst is. Op dit punt sloten deze leden zich aan bij de desbetreffende opmerkingen in een aan de commissie gezonden adres van de Vereniging van Nederlandse Fabrikanten van Bestrijdingsmiddelen Venefab dd. 15 november 1960.

Andere leden, die vooralsnog van oordeel waren, dat de beide wetten elkaar niet „overlappen”, zouden over dit punt gaarne de opvatting van de Regering vernemen.

Artikel 1, lid 1. Naar aanleiding van het onder *e* voorgestelde, werd door vele leden gevraagd of hun mening juist is, dat onder regelen of bevorderen van de groei ook het tegengaan van de groei kan worden verstaan. Ook zal het toch de bedoeling zijn bepaalde elementen van de groei, zoals de kleur, binnen het bereik van het wetsartikel te houden? Is de redactie van de wetstekst op beide punten voldoende „waterdicht”? Waarom blijft voorts voor de meststoffen de oude wettelijke regeling gehandhaafd? Zou incorporeren binnen de nieuwe wet niet eenvoudiger zijn? Bestaat er wel voldoende zekerheid, dat aan het gebruik van meststoffen geen gevaren zijn verbonden?

Artikel 1, lid 3. Ter zake van het begrip „uitdelen” (onder *a*) wijst de memorie van toelichting op het door middel van advertenties e.d. ter beschikking stellen van proefpakjes, enz. Naar aanleiding hiervan werd de vraag gesteld, of een bepaling is overwogen analoog aan die van artikel 13, laatste alinea, van meergenoemd Belgisch Koninklijk besluit van 31 mei 1958, waarin elke publiciteit voor niet erkende produkten wordt verboden.

Is de aanduiding „fabrikanten, importeurs of handelaren” (onder *b*) voldoende duidelijk? Overweegt men hierbij o.a. aansluiting op vestigingsbesluiten? Te denken ware in dit verband ook aan harmonisatie in Beneluxverband met de in België geldende regeling voor de erkenning van verkopers. Hoe staat het met deze materie in de overige landen van de E.E.G.?

Ligt het inderdaad in de bedoeling, doordat „in voorraad hebben” niet op particulieren betrekking heeft, en andere artikelen (zie 11 en 13) daarbij aansluiten, geen voorschriften mogelijk te maken ten aanzien van voorraden bestrijdingsmiddelen bij particulieren?

Onder „verpakking” moet, blijkens het onder *c* gestelde, kleinverpakking worden verstaan. Echter wordt niet nader aangegeven, tot welke grens dit begrip gehanteerd zal worden. Usance in de handel is, dat verpakkingen van hoeveelheden tot en met 500 gram als kleinverpakking worden beschouwd. De hier aan het woord zijnde leden achtten dit quantum wel aan de zeer lage kant. Kan de Regering een nadere omschrijving geven?

Het was andere leden niet duidelijk in hoeverre het opnemen van een definitie van verpakking voldoende waarborgen biedt voor het scheiden van de werkingssferen van het onderhavige ontwerp en de op handen zijnde Wet gevaarlijke stoffen. Is het b.v. de bedoeling, dat deze laatste wet zich niet bezig zal houden met het vervoeren van grote hoeveelheden gevaarlijke stoffen in kleinverpakking? Indien de Wet gevaarlijke stoffen uitsluitend vervoersregelen geeft, hoe denken de Ministers dan te bereiken, dat op de grootverpakking, waarin een zeer groot

aantal bestrijdingsmiddelen in de handel wordt gebracht, ook de nodige aanduidingen worden gesteld?

Aangezien de genoemde wet reeds vele jaren in voorbereiding is, interesseerde het deze leden te weten in welk stadium deze voorbereiding zich thans bevindt.

Artikel 1, lid 4. Verwezen zij naar de door vele leden in het algemeen gedeelte gemaakte opmerkingen over een uniforme primaire verantwoordelijkheid van de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid. Daarnaast rees bij deze leden twijfel, of met de huidige tweedeling in de praktijk wel te werken zal zijn.

Eigenlijk betreft het zelfs een driedeling, want de memorie van toelichting spreekt ook over stoffen, die normaal voor andere doeleinden dienen, doch ook als bestrijdingsmiddel kunnen worden aangewend, en dan dus weer in beide hiervoor bedoelde sectoren. Lopen ook binnen deze beide eerste sectoren de bestemmingsmogelijkheden soms niet door elkaar? Ligt het in de bedoeling lijsten uit te geven, waarin de bestrijdingsmiddelen (onafhankelijk van hun praktische aanwending) worden ingedeeld in de categorieën van het eerste en tweede lid? Zo niet, hoe zal de burger dan zekerheid hebben?

Artikel 2, lid 1. Bij wie berust, mede in verband met artikel 5, lid 2, de bewijslast ten aanzien van het „waarvan niet blijkt, dat het ingevolge deze wet is toegelaten”? Geldt een middel, dat via artikel 5, lid 2, slechts voor b.v. bepaalde tijden en weersomstandigheden is toegelaten, als een niet toegelaten middel buiten deze tijden en weersomstandigheden?

Van andere zijde werd opgemerkt, dat het al dan niet geoorloofd zijn van het „in voorraad hebben” mede afhankelijk kan zijn van de plaats, waar de bestrijdingsmiddelen zijn opgeslagen. Artikel 13, lid 1, laat de mogelijkheid open dat nadere voorschriften ter zake worden gegeven. Ligt het in de bedoeling zulke voorschriften niet te beperken tot de bewaring van het verpakte afgewerkte produkt, maar ook uit te strekken tot het produkt, onmiddellijk nadat het tot stand is gekomen? Zodra men het middel heeft gefabriceerd, heeft men het in voorraad; de hierbedoelde leden konden zich daarom voorstellen, dat een verbod, zoals in artikel 2 gegeven en nader uitgewerkt in artikel 13, zich ook zou kunnen uitstrekken tot de ruimte waarin het middel wordt geproduceerd.

Artikel 2, lid 2. Naar aanleiding van het onder *b* gestelde werd gevraagd, hoe b.v. huisvrouwen zullen kunnen weten, of een bestrijdingsmiddel is toegelaten, indien deze toelating is geschied op grond van artikel 9. Op welke wijze „blijkt” die ambtshalve toelating?

Het was de hier aan het woord zijnde leden niet duidelijk op welke gronden de memorie van toelichting constateert, dat „deze problematiek zich niet kan voordoen” bij ambtshalve toegelaten middelen. Naar hun mening zijn het juist de ambtshalve toegelaten middelen, die op dit gebied de grote verwarring zullen stichten, aangezien van vele gebruikers niet in redelijkheid gevergd kan worden, dat deze op de hoogte zijn van de aard enz. van de ambtshalve toegelaten bestrijdingsmiddelen. Waarom wordt vermelding van de toelating op de verpakking niet eveneens voorgeschreven ten aanzien van deze laatste bestrijdingsmiddelen? Daaronder zullen zich toch — gezien b.v. de lijst bedoeld in artikel 2, lid 2, van het Bestrijdingsmiddelenbesluit — vele zeer giftige stoffen bevinden, te zamen met niet of nauwelijks giftige, d.w.z. zowel stoffen, welke met doodshoofd als stoffen, welke zonder doodshoofd verkocht mogen worden.

Artikel 3, lid 1. Onder *a* wordt o.m. bepaald, dat bij ministeriële beschikking algemene etiketteringsvoorschriften gegeven worden voor de „verpakking”, dus kleinverpakking. Hieruit volgt, dat het z.g. „uitwegen” slechts wordt toegestaan mits men dit doet in goed geëtiketteerde verpakking en rekening houdend met artikel 11. Voor de grootverpakking gelden dus op grond van deze wet geen etiketteringsvoorschriften, zodat bij het uitwegen hier een groot gevaar schuilt. Het uitwegen ware naar de mening van vele leden slechts toe te staan aan

diegenen, die van de Plantenziektenkundige Dienst voor het betreffende middel een toelating onder nummer hebben ontvangen. Hiermede sluit men elke mogelijkheid tot geknoei uit. (Zie in dit verband ook de opmerkingen bij artikel 13.)

Andere leden vroegen, of het in de bedoeling ligt op grond van artikel 3 uitsluitend vast te stellen, wat het minimumgehalte aan werkzame stof dient te zijn. Of is men voornemens verder te gaan? Is het de taak van deze wet om concurrentie tegen te gaan, gelijk in de memorie van toelichting wordt vermeld? Komt men daarmee niet in strijd met de considerans?

Van weer andere zijde werd gevraagd, of t.a.v. de uitvoering van de onderhavige bepaling overleg met de industrie zal worden gepleegd. Een eenvoudig lijkend voorschrift kan soms met vrij grote kosten gepaard gaan, zodat overleg met betrokkenen gewenst is.

Artikel 4, lid 1. Wat wordt verstaan onder handelaar? Indien de detaillisten bestrijdingsmiddelen rechtstreeks betrekken van producenten in het buitenland, moeten zij dan stuk voor stuk een aanvraag tot toelating indienen? Wie is daartoe gerechtigd? Het is niet onmogelijk, dat vermelding in het register, bedoeld in artikel 6, en vermelding in de *Staatscourant* een concurrentiefactor kunnen vormen. Dit dwingt de Overheid zich op dit vraagstuk te bezinnen.

Artikel 4, lid 2. Moet een aanvraag om toelating van een bestrijdingsmiddel niet binnen een bepaalde termijn de ambtelijke weg hebben afgelegd, waarbij in bijzondere gevallen verlenging van deze termijn mogelijk zou moeten zijn?

Artikel 5, lid 1. Is het niet gewenst bij uitvoeringsvoorschrift de mogelijkheid te openen om na het verstrijken van de verleende termijn van 10 jaren deze termijn administratief te verlengen tegen betaling van een zeker bedrag? Dit zou zeer wel passen in het systeem van de splitsing der kosten volgens artikel 4, lid 3.

Artikel 5, lid 2. De toepassing van een bestrijdingsmiddel kan bij de toelating worden beperkt, o.a. tot bepaalde gewassen. Ook met betrekking tot *dieren* achten vele leden deze beperking noodzakelijk; zo kan b.v. insectenbestrijding bij rundvee niet zonder meer toegepast worden bij pluimvee.

Onder verwijzing naar hun opmerkingen op dit punt in het algemeen gedeelte vroegen vele andere leden, wat er op tegen kan zijn bepaalde middelen aan gebruik door „bepaalde personen” te doen voorhouden. Volgens artikel 23 van het ontwerp zal de wet tot toepassing van middelen voor ontsmettings- of zuiveringsdoeleinden worden ingetrokken; blijkens een uitvoeringsbeschikking op grond van deze wet mogen verscheidene middelen, b.v. chloorpikrine, slechts door daartoe bevoegde personen worden gebruikt. Zet men dan door het loslaten van een binding van het gebruik aan bepaalde personen niet een stap terug? Artikel 12, lid 2, beperkt toch ook de verkoop van doodskopmiddelen; ligt dan de consequentie niet voor de hand deze middelen ook alleen door bepaalde personen te doen gebruiken? Zoals in het algemene gedeelte reeds is opgemerkt, heeft hiermee nog niets gezegd te zijn over de categorieën der beoogde „bepaalde personen”. Aansluiting bij de categorieën bedoeld in artikel 12 van het wetsontwerp, bij een eventuele toepassing van de Vestigingswet Bedrijven 1954 zowel als bij eventuele vestigingseisen voor land- of tuinbouwbedrijven blijft mogelijk en kan nader overwogen worden.

Van andere zijde werd opgemerkt, dat letterlijke interpretatie van dit artikel tot de conclusie leidt, dat slechts indien iets omtrent vermeldingen is voorgeschreven, de verplichting bestaat de voorschriften van artikel 5, lid 2, te vermelden. Een logische interpretatie betekent, dat in ieder geval de bedoelde voorschriften op de verpakking behoren te worden vermeld. Welke interpretatie is de juiste? Waarom wordt slechts gesproken van de voorschriften van artikel 5, lid 2, en niet van de gebruiksvoorschriften op grond van artikel 13?

Nog andere leden wezen erop, dat in de onderhavige bepaling niets wordt gezegd over de „kanalen” waarlangs het middel van de fabrikant naar de verbruiker gaat. Is het onmogelijk deze „kanalen” enigszins te preciseren?

Zal men in de praktijk kunnen uitmaken — zo vroegen deze leden voorts —, welk middel voor een bepaalde bestrijding mag worden toegepast en welk middel niet? Deze leden dachten hierbij aan bestrijdingsmiddelen, die dermate giftig zijn, dat ze niet gebruikt zouden mogen worden voor produkten, bestemd voor directe consumptie, maar die bij gebruik voor een gewas, dat niet voor dadelijke consumptie bestemd is, zonder bezwaar zouden kunnen worden toegepast.

Artikel 5, lid 4. Opgemerkt werd, dat hier een overgangsbepaling ontbreekt, gelijk die b.v. gevonden wordt bij artikel 7, lid 3, en bij artikel 22, lid 1. Wat is daarvan de oorzaak? Is het billijk de betrokkenen de volledige schade van de desbetreffende wijziging te laten dragen, die b.v. het gevolg kan zijn van een niet-volledig onderzoek van overheidswege in eerste aanleg? Deze schade kan, b.v. door waardeloos worden van verpakkingsmateriaal, zeer groot zijn.

Artikel 6. Dit artikel gaat, blijkens b.v. het 4de lid, uit van het feit, dat er slechts één importeur van een bepaald bestrijdingsmiddel is. Waarop berust deze veronderstelling? Waarom geldt de bepaling van lid 4 slechts voor importeurs en b.v. niet voor handelaren?

Artikel 7. Dit artikel regelt de bevoegdheid van de Minister om een toelating in te trekken indien *blijkt*, dat op grond van schadelijke nevenwerkingen de toelating destijds beter achterwege had kunnen blijven. Kan intrekking niet te voorbarig zijn in dubieuze gevallen en zou in die gevallen niet beter een bepaalde schorsingsperiode kunnen worden ingevoerd, gedurende welke een nader onderzoek naar de bruikbaarheid van het aangevochten bestrijdingsmiddel kan worden ingesteld?

Artikel 10. Verdient het geen aanbeveling de woorden „te gebruiken” aan te vullen met „of te doen gebruiken”? Weliswaar kan gesteld worden, dat een loonspuitter de nodige zorgvuldigheid bij het gebruik in acht moet nemen, doch daar staat tegenover, dat de opdrachtgever het oogmerk kan hebben de door de loonspuitter betrachtte zorgvuldigheid ineffectief te maken. Men denke b.v. aan een opdracht tot spuiten, terwijl men de opzet heeft te snel daarna de bespoten produkten naar de veiling te brengen.

Kan men altijd weten, dat men in strijd handelt met een voorschrift, vastgesteld krachtens artikel 9, tweede lid? Nergens staat de vermelding van de daarbedoelde voorschriften op de verpakking imperatief voorgeschreven.

Artikel 11. Naar aanleiding van de laatste zin van de toelichting bij dit artikel werd opgemerkt, dat een dergelijk middel toch niet het gewenste effect zal hebben en integendeel bij aanwending juist schadelijke effecten of nevenwerkingen zal teweegbrengen. Wanneer men een en ander de boer of de andere gebruiker niet wil toerekenen, mag men dit dan een handelaar, die het betrokken produkt niet zelf heeft gefabriceerd en/of verpakt, wél toerekenen? Mag men daarnaast niet juist van een gebruiker veronderstellen, dat hij de onjuiste samenstelling spoedig zal gewaar worden, eerder dan van een (tussen-)handelaar, die het produkt niet zelf aanwendt en geattendeerd zal moeten worden op deze onjuiste samenstelling door klachten van de zijde van gebruikers?

Wat wordt in dit artikel onder „handel” verstaan? Verwezen zij naar de opmerking over het zgn. „uitwegen” bij artikel 3, lid 1.

Artikel 12, lid 1. De formulering en de memorie van toelichting vestigen de indruk, dat niet alle giftige bestrijdingsmiddelen zullen behoeven te zijn voorzien van een doodshoofd. Dit betekent, dat bepaalde giftige bestrijdingsmiddelen wel aan kleine kinderen ter hand zullen mogen worden gesteld. Achten de bewindslieden dit toelaatbaar? Waarom zullen niet alle giftige bestrijdingsmiddelen van een speciaal teken worden voorzien?

In de memorie van toelichting wordt gewezen op het lidmaatschap van de B.O.V.A.L. Hier rijzen een aantal vragen. Moet ook niet gedacht worden aan het lidmaatschap van de F.L.E.C. (Federatie van Land- en Tuinbouwwerktuigen Exploiterende Coöperaties) en eventueel nog andere organisaties?

Daarnaast is het de vraag, wat de zin is van een dergelijke aanwijzing van leden van andere organisaties, als deze ook al geregistreerd zouden zijn bij het Landbouwschap. Is de indruk juist, dat de bedoelde personen inderdaad reeds bij het Landbouwschap zijn geregistreerd? Is het anderzijds, wanneer dit niet het geval zou zijn, wel juist aan een privaatrechtelijk lidmaatschap dergelijke publiekrechtelijke consequenties te verbinden?

Voorts kan men zich afvragen, of met het oog op de aflevering het bezit van het bedoelde legitimatiebewijs niet een te stringente voorwaarde zal zijn: is een bewijs van volmacht door de legitimatiehouder voldoende voor het in ontvangst nemen van afgeleverde doodskopmiddelen? Ook ware nog aan speciale legitimatiebewijzen voor boven-zestienjarige medewerkende gezinsleden of personeelsleden te denken, hetgeen ook vakopleiding wellicht nog zou kunnen stimuleren.

Ten slotte rijst de vraag of de in de memorie van toelichting bedoelde harmonisatie met de Belgische regeling niet veel beter gediend zou zijn met een in Nederland analoge regeling ten aanzien van het erkennen van de „gebruiker” dan ten aanzien van erkennen van alleen maar de „koper”. Voorzorgen met betrekking tot de aankoop kunnen bij het gebruik volledig teniet gedaan worden. De Belgische regeling, die een sluitend systeem van erkende verkopers en erkende gebruikers beoogt, lijkt in dit opzicht veel logischer.

In de tweede zin van dit lid wordt gesproken van een „beroep, hetwelk het gebruik van in dit artikel bedoelde bestrijdingsmiddelen meebrengt”. Elders in het ontwerp wordt de term „gebruiken” steeds gereserveerd voor de uiteindelijke toepassing van het middel. Is het daarom niet beter te spreken van een „beroep, waarvoor het betrekken van bestrijdingsmiddelen noodzakelijk is”? Daarmee zou tevens de moeilijkheid opgelost zijn welke zich voordoet als een handelaar zelf wil inkopen: hij behoort immers niet tot degenen, die een beroep uitoefenen hetwelk het gebruik van de bestrijdingsmiddelen meebrengt.

Nog werd gevraagd, of het niet juist zou zijn het slot van dit lid te doen luiden: „... door middel van de afbeelding van een doodskop.

Artikel 12, lid 2. Geldt het hier bepaalde ook voor handelaars in bestrijdingsmiddelen?

Artikel 13, lid 1. Waarom wordt slechts het vervoeren en niet, zoals in vele andere vergelijkbare wetten, ook het doen vervoeren strafbaar gesteld?

Hoe wordt de gebruiker geacht de voorschriften inzake vervoer en gebruik, vastgesteld krachtens artikel 13, te kennen?

Dit is te meer van belang, nu overtreding van deze voorschriften een economisch delict oplevert.

Bestaat het voornemen om krachtens artikel 13 ook voorschriften te gaan geven inzake de waterverontreiniging?

Zo ja, hoe zien de bewindslieden dan het verband tussen dit ontwerp en de komende wetgeving op het gebied van de waterverontreiniging?

Artikel 13 is — aldus verscheidene leden — de kern van het gehele ontwerp. Bij de toepassing van dit artikel zal gewaakt moeten worden tegen elk perfectionisme. Zijn de bewindslieden in staat en bereid enige nadere mededelingen te doen omtrent de algemene voorschriften, welke zij op grond van dit artikel denken te geven?

Zijn de bewindslieden bereid, behalve het publiekrechtelijk georganiseerde bedrijfsleven, waarover in het algemene deel reeds werd gesproken, ook privaatrechtelijke organisaties van belanghebbenden te horen in sectoren, waarin (nog) geen bedrijfslichamen tot stand zijn gekomen? Dit geldt natuurlijk ook voor de toepassing van de artikelen 5, 9 en 15.

Andere leden vroegen, hoe met name op dit gebied de verantwoordelijkheden liggen van lagere organen. Gewezen werd hierbij op de verordening betreffende het gebruik van bestrijdingsmiddelen in de Noordoostpolder, gepubliceerd in „De Nederlandse Gemeente” van 1 maart 1957.

Voorts zouden deze leden het op prijs stellen te vernemen, hoe de bewindslieden staan tegenover het aanwijzen van centrale vernietigingsplaatsen van ledig verpakkingsmateriaal (destructiebedrijven).

Gezien de huidige praktijken bij de kleinere en particuliere verbruikers achtten weer andere leden het van het grootste belang, dat juist t.a.v. het bewaren van ledig fust stringente voorschriften worden gegeven en dat de naleving daarvan goed wordt gecontroleerd. Is het niet gewenst voor te schrijven, dat ledige verpakkingen onmiddellijk moeten worden vernietigd?

Hoe denken de Ministers over een verbod om restanten anders te bewaren dan in de originele verpakking?

Indien het uitwegen voor doodskopmiddelen niet verboden wordt, zullen t.a.v., naar de mening van de hierbedoelde leden, de uitwegers nauwkeurige voorschriften opgesteld moeten worden (Zie ook de reeds door deze leden gemaakte opmerkingen bij artikel 3, lid 1, onder a).

Gevraagd werd voorts, wat hier onder kleinhandel en onder gebruiker verstaan moet worden. Is een volkstuinder tot de „gebruikers” te rekenen?

Artikel 13, lid 2. Bestaat er geen tegenspraak tussen de woorden „geen schade” in dit lid en het begrip „geen onevenredige schade” in artikel 3, lid 2, d?

Artikel 14. Het plaatsen van waarschuwingstekens zal naar de mening van vele leden beperkt moeten zijn en zodanig moeten geschieden, dat geen verkeerde indruk bij de consument wordt gewekt, een en ander zal vastgesteld dienen te worden volgens regelen, in overleg met het bedrijfsleven te formuleren.

Welke zijn de voor- en nadelen — zo vroegen vele andere leden — van een gebod tot het plaatsen van waarschuwingstekens in niet-besloten ruimten. Verdient het geen aanbeveling aan dit artikel toe te voegen: „In ieder geval worden nadere voorschriften gegeven voor het gebruik van bestrijdingsmiddelen in besloten ruimten (verplichte waarschuwingssborden)”?

Artikel 16. Zouden de Ministers willen verduidelijken op welk moment dit artikel geldt? Het kan toch niet de bedoeling zijn, dat reeds op de boerderij of tuinderij dit geval zich voordoet, bij directe verkoop of aflevering.

In verband met de export is het van het grootste belang, dat de maximaal toelaatbare hoeveelheden bestrijdingsmiddelen-residu op eet- en drinkwaren per waar en per bestrijdingsmiddel in alle landen van West-Europa gelijk zijn. Wordt daarmede rekening gehouden?

Een effectieve controle op de naleving van de hierbedoelde voorschriften zal vrijwel onmogelijk zijn. Wie bepaalt de mate, waarin het middel aanwezig is, en wie de grens van het toelaatbare? Hoe is de tolerantie te dezen in andere landen?

Artikelen 17 t/m 19. De uitvoerige toelichting had verscheidene leden nog niet de overtuiging gegeven, dat niet vele dubbele controles zullen plaatsvinden, in het bijzonder bij de gebruiker. Bestaat er nu geen doeltreffender mogelijkheid deze dublures te vermijden? In hoeverre controleren ook de functionarissen van rijks- en gemeentepolitie?

Artikel 17, lid 1. Dienen, ten einde onzekerheid te vermijden, aan de tekst niet de woorden „ter plaatse” te worden toegevoegd?

Artikel 21. Behoort het zich niet houden door de fabrikant aan de voorschriften van artikel 5 en artikel 9 niet strafbaar te worden gesteld? In zijn huidige vorm is er geen enkele juridische sanctie in het wetsontwerp tegen fabrikanten. Slechts bestaat de economische sanctie van beëindiging van de toelating.

Behoren de artikelen 17 t/m 19 niet te worden opgenomen in de opsomming van artikel 25 van de Wet op de Economische Delicten?

Artikel 26. Is het woord „Bestrijdingsmiddelenwet” niet een germanisme, en is het daarom niet beter te spreken van „Wet op de Bestrijdingsmiddelen”?

Aldus vastgesteld 23 februari 1961.

DROESEN
VAN LIENDEN
DE RUITER
VONDELING
BIEWENGA
VAN DER PLOEG
BORST
VAN MEEL
TEN BROECKE HOEKSTRA
VAN DIJK
LAMBERTS
DE VREEZE
VREDELING
VAN NIEROP
MELLEMA.

NOTA, INGEDIEND DOOR DE HEER VAN DER GOES VAN NATERS

Ondergetekende wenst gebruik te maken van zijn bevoegdheid een nota in te dienen als aanhangsel bij het voorlopig verslag, omdat hij van mening is, dat het onderhavige wetsontwerp in een breder kader had dienen te worden geplaatst dan door de Regering is gedaan. Hij vertrouwt, dat de Regering zijn opmerkingen in een bijlage bij de memorie van antwoord zal willen beantwoorden.

Hij moge voorts verwijzen naar de passage in het voorlopig verslag, waarin vele leden verklaren, de hoofdgedachten van deze nota te delen.

Hier moge de uitwerking van deze hoofdgedachten volgen.

Het wetsontwerp wordt, wat het object betreft, beperkt tot „bestrijdingsmiddelen”, en wat de aan te leggen criteria betreft, tot de „veiligheid en gezondheid van de mens en van dieren, welke instandhouding gewenst is”. De inhoud van het ontwerp is conform aan deze beperkte doelstellingen.

In onze tijd komt men hiermede niet meer uit. Uitgangspunt behoort te zijn: de alomvattende evenwichtsverstoring in het hem omringende milieu, die door de moderne mens wordt veroorzaakt, waarvan het onvoorzichtig gebruik van bestrijdingsmiddelen slechts één — met de andere samenhangend — element is.

Deze evenwichtsverstoring vindt plaats in de gehele biosfeer: in de lucht, in het water en op het land. Zij vereist dringend een compensatie door bij de wet te regelen handelingen, die dit evenwicht althans enigermate kunnen herstellen. Het wetsontwerp pakt hiervan willekeurig en incidenteel slechts enkele verschijnselen aan, doch gaat langs de oorzaak heen.

De verontreiniging van de *lucht* door industriële afvalstoffen en uitwasemingen — ook van verbrandingsproducten, alsmede door verwaaiende insecticiden en herbiciden en bespuitingsmateriaal, ten slotte, althans potentieel, door radioactieve afvalstoffen en -gassen — kan slechts zeer ten dele door de Hinderwet of door provinciale- en gemeentelijke verordeningen worden bestreken. Men mag deze gevaren niet onderschatten. Alleen reeds voor de benzinedampen hebben biologische onderzoeken, ook in Nederland, aangetoond, hoe diep ingrijpend hun invloed kan zijn. Op dit ogenblik is ons land nog slechts in vrij geringe mate verpest door het verschijnsel „smog”, dat elders stedelijke agglomeraties teistert. Voor hoe lang nog? Ook hier is een centraal ingrijpen, dat reageert op de moderne euvelen, onafwendbaar.

De verontreiniging van *het water*: zeewater en zoet water, water van de grote rivieren en van kleinere waterlopen, oppervlaktewater en grondwater, vereist een ingrijpen op korte termijn. De invloed van marine verontreiniging door stookolie, tot schade van de zeevogels en van de badende mens, is voldoende bekend. Geldt dit ook voor de invloed op het plankton? De conventie van Londen inzake de verontreiniging der zee kan op den duur enigszins baat brengen. Maar hoe zal de invloed van radioactieve afvalstoffen langs onze kusten worden? In het Middellandse Zeegebied is thans hierover een discussie ontstaan, die nog niet tot een definitieve conclusie heeft geleid. De rivier- en beekwaterverontreiniging door industriële afvalstoffen werkt funest op alle levende organismen. Hier moge de mening van een bekend Frans deskundige, prof. Roger Heim, worden geciteerd:

„Alle waterlopen, die tot het geheel van onze watervoorziening behoren, worden steeds meer vergiftigd door chemische producten — afvalstoffen van de industrieën langs onze rivieren. Er ontstaat een ernstig gebrek aan zuurstof in dit water en de in staat van rotting verkerende materie pompt de zuurstof weg uit de omgeving. In de plaats van de waterplanten, die het water zuurstofrijk maken, vormt zich een flora, die uit zwammen en draadbacteriën bestaat: de getuigen van organische vervuiling.”

Nog niet is vermeld de invloed van „stoorstoffen”, die gebruikt worden, b.v. voor het „schoon” maken van sloten. De daarbij gebruikte chemische middelen verstoren volledig het oecologisch evenwicht. Ook wanneer dit gebruik niet geheel kan worden verhinderd, kan toch het bezigen van vluchtige snel vergaande stoffen worden voorgeschreven. Het wetsontwerp gaat ook langs dit probleem heen. De maatregelen, die zouden kunnen — en moeten — worden genomen, zijn o.a. besproken op een speciaal congres van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten in mei 1960 (inleidingen van prof. Krul, prof. mr. Van Wijk en prof. De Goede; „Bestuurswetenschappen”, nr. 5, blz. 257—286). Het valt natuurlijk toe te juichen, dat een Wet op de Waterverontreiniging in studie is, doch ook deze kan niet los worden gezien van de factoren: bodem en lucht.

De *bodem*verontreiniging is dus stellig niet de enige uitingsvorm van het algemene verschijnsel der evenwichtsverstoring. Het is wel één der ernstigste. Het dient echter in samenhang met de andere te worden gezien, aangezien de oorzaken veelal dezelfde zijn en ook de aanpak van het probleem dezelfde behoort te zijn.

Verdient — naast het gebruik van bestrijdingsstoffen — het overmatig gebruik van kunstmeststoffen geen aandacht? Het kan de toestand zowel van de bodem als van de organismen in het water als die van de lucht ongunstig beïnvloeden. Toch schakelt het wetsontwerp ze bewust uit, door in de definitie van artikel 1 „meststoffen in de zin van de Meststoffenwet” uitdrukkelijk van de werking van de wet uit te zonderen. Dit is te betreuren, want de Meststoffenwet van 1947 heeft een beperkte strekking, nl. die van het tegengaan van bedrog in de handel in bestrijdingsmiddelen en meststoffen; zij vat het probleem zelf niet aan.

De insecticiden, herbiciden en andere giftige bespuitingsmiddelen zijn wél begrepen onder de werking van de wet. Het werd ook tijd. Ondanks de afschuw, die de massale vernietiging — door een vreselijk lijden — van de grauwe ganzen in de Noordoostpolder in 1951 heeft gewekt, heeft zich vorig jaar dit vogeldrama kunnen herhalen, waarbij zelfs duizenden postduiven zijn omgekomen — daarnaast: houtduiven, vinken, spreeuwen, lijsters en leeuwerikken. Het ging hier voornamelijk om het gebruik van het giftige bespuitingsmiddel „parathion”, toegediend in grote roekeloosheid, dan wel opzettelijk om het gesignaleerde gevolg teweeg te brengen.

Men moet zich werkelijk niet verwonderen, als na een dergelijke massale slachting door een nieuwe overlast van insecten de schade voor de landbouw niet af- maar toeneemt! Wellicht verdient de bestrijding van plantenziekten met niet voor dieren giftige antibiotische stoffen, aanwezig in hogere planten, aandacht (zie Landbouwdocumentatie, 3 oktober 1960, blz. 130 e.v.).

Wanneer wij zojuist geconstateerd hebben, dat de laatste vermelde categorie van evenwichtsverstoringen, nl. die door stoffen in of boven de bodem, wèl in het wetsontwerp worden behandeld, moet hier toch — evenals bij de andere rayons van verontreiniging en evenwichtsverstoring — aan de beperking worden herinnerd, die in het begin van deze Nota is geconstateerd. Criterium voor het wetsontwerp is slechts: de veiligheid en gezondheid van de mens en van dieren en dan nog slechts in die zin, dat deze eerst direct en aantoonbaar in gevaar moeten worden gebracht, alvorens ingegrepen kan worden. De planten zijn uitgezonderd. Zowel bij de luchtverontreiniging (benzinedampen), als bij de waterverontreiniging (degeneratie door chemische stoffen), als vooral bij de onevenwichtige beïnvloeding van de bodem, is de invloed op de flora soms funest. Het gaat hier niet alleen om natuurbescherming — al is ook deze overheidstaak; de invloed van de evenwichtsverstoring op sommige landbouwprodukten is wellicht nog niet voldoende onderzocht, doch ook zij is stellig aanwijsbaar. Wat is eigenlijk de oorzaak van aardappelmoeheid, van andere virusziekten, die voor miljoenen schade kunnen toebrengen? Hebben de geschetste evenwichtsverstoringen daarmee niets te maken? Hoewel het hier dikwijls om dezelfde stoffen gaat als de in het wetsontwerp bedoelde, zondert artikel 1 de flora uit. In artikel 3 heeft men dan plotseling spijt van deze nalatigheid; daar doet, in het tweede lid, sub *d*, het criterium van het schaden van „planten of delen van planten” bij verrassing zijn intrede. Blijkens de memorie van toelichting wordt deze zaak echter uitsluitend agrarisch-utilitisch bezien: „gewassen op naburige percelen”.

Het gehele, samenhangende, probleem van de moderne evenwichtsverstoringen in de biosfeer is tevens een wetenschappelijk probleem. Het behoort als zodanig — zeker zijn implicaties voor flora en fauna — tot de competentie mede van de

Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. Het is niet duidelijk, waarom deze het onderhavige wetsontwerp niet mede heeft ondertekend.

De geschetste onvolkomenheden kunnen op twee wijzen worden opgelost. Of de willekeurige beperking tot slechts enkele door de mens veroorzaakte evenwichtsverstoringen van psychisch-chemisch karakter wordt in het wetsontwerp zelf opgeheven, of het onderhavige wetsontwerp is de eerste van een reeks maatregelen, die met elkaar het beoogde gevolg teweeg brengen moeten. In *beide* gevallen moet er samenwerking plaatsvinden tussen vier departementen: dat voor de landbouwzaken, dat voor de waterstaat, dat voor de volksgezondheid, alsmede dat voor de wetenschappen en het natuurbehoud.

In beide gevallen ook moet er voor de gehele biosfeer een onderzoek plaatsvinden door een braintrust, waarvan onder meer fysici, chemici, medici en biologen deel behoren uit te maken. Deskundigen van de Plantenziektkundige Dienst, de Commissie voor fytofarmacie, de Rijkscommissie voor Drinkwatervoorziening, het T.N.O. (Werkgroep Harmonische Bestrijding) en het R.I.V.O.N. (Rijksinstituut voor Veldbiologisch onderzoek) moeten bij dit voorbereidende werk worden ingeschakeld. Internationale, althans Europese, contacten van deze „braintrust” met hen, die elders met dezelfde verstoringen van het natuurlijk evenwicht worden geconfronteerd, lijkt geboden. Door zijn geografische doch ook door zijn demografische gesteldheid is Nederland echter kwetsbaarder dan enig ander land van Europa. De daaraan verbonden gevaren kunnen alleen door een brede kijk op de verschijnselen — die door dit wetsontwerp slechts zeer incidenteel worden aangeraakt — en door concrete herstelmaatregelen over de gehele linie worden opgeheven.

MR. M. VAN DER GOES VAN NATERS.